

1.2. Procesul de învățământ -obiectul de studiu al Teoriei și metodologiei instruirii

Teoria și metodologia instruirii are calitatea unei științe pedagogice fundamentale care este inclusă – de regulă sub numele de *didactica generală* – în structura *pedagogiei generale* (alături de *fundamentele pedagogiei* și de *teoria educației*).

Didactica generală în versiunea programată cuprinde *teoria generală a procesului de învățământ*.

Prin obiectul de studiu comun (procesul de învățământ, instruirea realizată prin procesul de învățământ), didactica este asociată cu teoria instruirii. Didacticile speciale (metodicile) reprezintă modalități de aplicare a didacticii generale la specificul unui obiect de învățământ.

1.2.1. Definirea procesului de învățământ

Procesul de învățământ reprezintă „principalul subsistem al sistemului de învățământ, în cadrul căruia are loc activitatea de instruire, organizată conform obiectivelor educației care orientează formarea-dezvoltarea personalității elevului-studentului” (Cristea, 2004, p.38).

O altă definiție precizează că procesul de învățământ este ansamblul acțiunilor de organizare, planificare, conduse și evaluate sistematic în cadrul instituțional specializat, pe baza unor documente (planuri, programe), a unui sistem taxonomic al scopurilor și obiectivelor, pentru instruirea și educarea copilului, tânărului, adultului (Macavei, 1997).

Conform autorului Ioan Negreț, procesul de învățământ poate fi definit ca un ansamblu de elemente (obiective, conținuturi, resurse umane, materiale, strategii de instruire, forme de organizare, tehnici de evaluare, relații interpersonale și de grup, rezultate) care interacționează în cadrul unei activități complexe, desfășurate în mod organizat și sistematic, pentru realizarea unor finalități dinainte stabilite.

La baza procesului de învățământ stă activitatea instructiv-educativă, deci o activitate de cunoaștere și asimilare a unui sistem de valori, stabilit prin documente oficiale cu caracter obligatoriu (planuri de învățământ și programele analitice). Cunoașterea didactică are caracter științific și se caracterizează prin activități de predare - învățare, însoțite de evaluări sistematice ca premise pentru reglarea și optimizarea procesului instructiv-educativ, care poate fi privit ca un sistem cu autoreglare (Jinga și Istrate, [coord.], 1998, p.183).

Definițiile atribuite procesului de învățământ arată așadar, că acesta este conceput ca fiind în mod esențial un proces de *predare, învățare* și *evaluare*. **Didactica generală studiază procesul de învățământ tocmai prin prisma relației dintre *predare, învățare* și *evaluare*** Aceste trei activități se întrepătrund în cadrul activității comune a profesorilor și elevilor iar rezultatele finale sunt o rezultantă a celor trei activități.

Predarea este înțeleasă, în sens larg, ca o activitate a profesorului prin care acesta le transmite elevilor un anumit sistem de cunoștințe din diverse domenii, potrivit programelor școlare. În cadrul predării, profesorul realizează și alte activități:

- precizează obiectivele lecției (conduce la o învățare conștientă);
- crează situații de învățare adecvate (exemplificări, aplicații exerciții demonstrații, pentru a facilita învățarea anumitor cunoștințe și formarea unor deprinderi intelectuale și motorii încă din clasă);
- motivează elevii pentru învățare;
- îndrumă elevii către alte surse de informații (manuale, tratate, dicționare filme didactice, softuri didactice, bibliografii), îi familiarizează cu munca independentă;

- formulează concluzii și generalizări în legătură cu subiectele predate;
- stimulează creativitatea individuală și de grup.

Învățarea este o activitate de însemnătate fundamentală pentru adaptarea la mediu care constă în asimilarea activă de informații și achiziționarea de noi operații și deprinderi (La sfârșitul unei activități de învățare, subiectul cunoscător va dispune de cunoștințe, priceperi, deprinderi, capacități, competențe, interese, atitudini, convingeri etc., pe care nu le avea înainte de învățare sau le avea la un nivel de performanță mai scăzut). Reușita învățării depinde atât de *factori interni*, cum ar fi capacitatea de învățare și nivelul de motivație al elevilor, cât și de *factori externi*, precum calitatea predării, climatul din clasă, logistica didactică. Învățarea este eficace atunci când se parcurge un șir de evenimente specifice, anume: receptarea, înțelegerea, memorarea, păstrarea și actualizarea.

Profesorul trebuie să se asigure de parcurgerea următorilor pași:

- captarea atenției și interesului elevilor pentru ceea ce urmează să se predea (pentru buna receptare a mesajelor didactice);
- prezentarea noilor conținuturi pe înțelesul elevilor (ca să asigure înțelegerea noilor conținuturi, ca să le facă accesibile);
- deprinderea elevilor cu folosirea unor reguli mnemotehnice, a unor metode și tehnici de muncă intelectuală (în vederea păstrării cunoștințelor un timp cât mai îndelungat. De ex., elevii rețin mai profund ceea ce aud, văd și fac în același timp – utilizarea complexelor multimedia de tipul enciclopediilor Encarta);
- obișnuirea elevilor de a utiliza cunoștințele învățate în clasă în contexte cât mai variate (pentru a putea actualiza aceste cunoștințe atunci când vor avea nevoie de ele) (Jinga și Istrate, [coord.], 1998).

Evaluarea reprezintă un proces de stabilire a relevanței și valorii demersurilor de predare-învățare, a performanțelor și comportamentelor educaților, prin raportarea la standarde prestabilite, în vederea ameliorării rezultatelor. În concepție modernă, evaluarea are scopul de a susține învățarea, vizează mai mult procesele de învățare și formare (mai puțin produsul), are o funcție reglatorie pentru predare și învățare.

Predarea –învățarea - evaluarea se află în interdependență și intercondiționare reciprocă. Spre exemplu, rezultatele evaluării depind de calitatea învățării, iar aceasta depinde în bună măsură de calitatea predării.

Este de consemnat faptul că, fără o participare activă a elevilor la toate funcțiile didactice, procesul de învățământ nu își atinge în totalitate obiectivele propuse.



Definiți procesul de învățământ și explicați relația dintre laturile acestuia: predare-învățare-evaluare.

1.2.2. Caracteristicile generale ale procesului de învățământ

Esența procesului de învățământ este dată de următoarele caracteristici ale acestuia:

- **Caracterul instructiv**, constă din descoperirea realității obiective sub formă de imagini, noțiuni, principii, legi și se reflectă prin acumularea cunoștințelor și a unor deprinderi intelectuale și practice;

- **Caracterul formativ**, constă din conturarea trăsăturilor de voință, caracter, a convingerilor morale, estetice și social politice ale elevilor;
- **Caracterul cognitiv**, se referă la faptul că procesul de învățământ este un proces de cunoaștere prin:
 - specificul activității de învățare efectuate de către elevi în cadrul actului educațional, acesta fiind o activitate de cunoaștere, de descoperire (redescoperire) a unor adevăruri;
 - unele elemente de conținut (cunoștințe) reprezentând forme subiective de reflectare a realității obiective în conștiința elevilor;
 - logica desfășurării sale (etapele lui succesive și coerente).
- **Caracterul bilateral**, se referă la colaborarea dintre cei doi factori profesor și elevi; profesorul are rolul de conducător al activității instructiv educative iar elevul este un participant activ la aceste acțiuni;
- **Caracterul de autoreglare**, se referă la schimbul de informații dintre elevi și profesor, care creează posibilitatea corectării sau reorganizării procesului de învățământ în scopul obținerii rezultatelor dorite;
- **Caracterul deschis, dinamic și complex**, presupune faptul că procesul de învățământ realizează un schimb reciproc de valori cu macrosistemul social, evoluând și restructurându-se continuu în funcție de schimburile și evoluțiile care se produc în domeniul social cultural și economic, precum și din multitudinea componentelor și relațiilor dintre ele. Procesul de învățământ este un proces specific și totodată o modalitate de comunicare interumană (Nițucă și Stanciu, 2006, p.21).



Argumentați necesitatea caracterului deschis, dinamic și complex al procesului de învățământ ca obiect de studiu al didacticii.

1.2.3. Abordarea sistemică a procesului de învățământ

Conceptul de sistem în știința contemporană desemnează un ansamblu organizat de elemente și relațiile ce se stabilesc între ele. Procesul instructiv-educativ trebuie privit ca un sistem, ca totalitate a mai multor părți. Sistemele au următoarele trăsături specifice (Nistoran, 2007, p.7):

- Au o structură cu caracter secvențial și programat, prezintă un flux de intrare, un proces și un flux de ieșire. Pentru a-i îmbunătăți randamentul trebuie examinate resursele de intrare, respectiv raporturile funcționale în care se găsesc acestea și în final rezultatele funcționării sistemului;
- Structura și funcționalitatea sistemului sunt determinate de obiectivele sale definite în prealabil;
- Fiecare sistem se poate angaja în două tipuri distincte de relații; pe de o parte el este un subsistem în mediul larg în care este implantat, iar pe de altă parte funcționează ca un suprasistem al părților sale componente.

Procesul de învățământ ca orice sistem posedă:

- **Un flux de intrare**, format din ansamblul resurselor valorice, umane și materiale aflate la dispoziția școlii formate din: sistemul de cerințe școlare, obiectele de studiu, elevii,

profesorii, dotările didactice reprezentate prin materiale și echipamente, timpul școlar etc.;

- **Un proces**, care reprezintă exercitarea activităților esențiale ale oricărei unități de învățământ: cele de predare, învățare și evaluare;
- **Un flux de ieșire**, care reprezintă rezultatele oferite de școală societății și anume elevii/tinerii formați, promoțiile de absolvenți, persoane folosite pentru integrarea socială.

Figura 1 redă schematic această structură sistemică a procesului de învățământ:

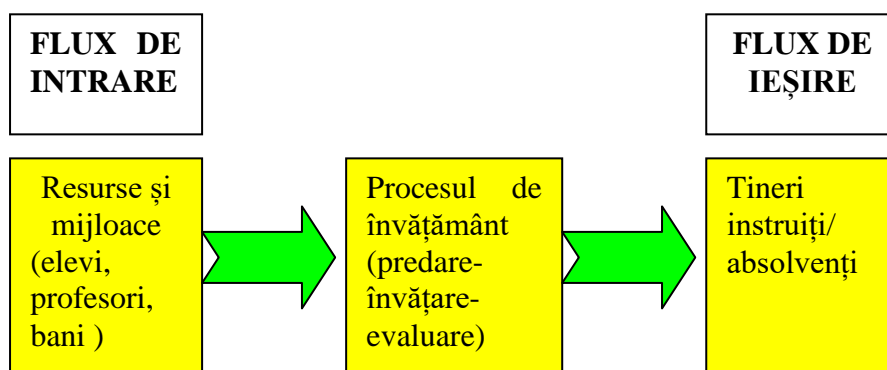


Figura 1: Reprezentarea sistemică a procesului de învățământ

1.2.4. Structura procesului de învățământ

Structura procesului de învățământ (Cristea, 2004, pp.38-39) poate fi analizată din mai multe perspective:

- **din perspectiva nivelurilor de organizare**, structura procesului reflectă structura de bază a sistemului de învățământ. Sunt evidente astfel anumite: cicluri curriculare, trepte curriculare, niveluri curriculare- funcționale într-o manieră generală și specifică în cadrul fiecărui sistem de învățământ;
- **din perspectiva activităților didactice/educative**, organizate la nivelul dimensiunii concrete a procesului de învățământ, structura acestuia presupune corelația funcțională dintre profesor și elev, realizabilă prin intermediul mesajului pedagogic (receptat în condițiile unui repertoriu comun între profesor și elev), reglabilă – autoreglabilă prin mecanismele de conexiune inversă elaborate permanent de profesor;
- **din perspectiva acțiunilor angajate în cadrul activității didactice** (dimensiunea concretă a procesului de învățământ) structura procesului de învățământ vizează: predarea- învățarea – evaluarea; abordarea acestora, consacrată în istoria didacticii, poate fi tradițională/premodernă (accent pe acțiunea de predare), modernă (accent pe acțiunea de predare- învățare), postmodernă/ curriculară (accent pe corelația predare-învățare-evaluare, cu integrarea deplină a evaluării la nivel de evaluare continuă, formativă);
- **din perspectiva componentelor de bază implicate în proiectare**, structura procesului de învățământ include, pe de o parte, obiectivele – conținutul-metodologia –evaluarea, iar pe de altă parte modurile (formele) de organizare și realizare a activităților

didactice/educative (învățământ: frontal, pe grupe – individual; lecția, activitatea de laborator, ora de dirigenție, excursia didactică, cercul de specialitate etc.

1.2.5. Elementele procesului de învățământ

Elementele componente ale procesului de învățământ sunt:

- obiectivele educative urmărite;
- conținutul;
- cei doi actori ai actului educativ – profesorul și elevii sau clasa de elevi;
- principiile didactice care asigură normativitatea activității didactice;
- procesele de predare- învățare;
- metodele și procedeele utilizate;
- resursele materiale – materiale didactice, mijloace de învățământ etc.;
- formele de organizare a activității (colective, pe microgrupuri, individuale etc.);
- relații interumane- profesor-elevi, elevi-elevi;
- timpul școlar;
- mediul fizic școlar (arhitectură, dotare etc.);
- evaluarea rezultatelor;
- conexiunea inversă;
- contextul (mediul din exteriorul școlii);
- rezultatele și nivelul de educație.

Toate aceste elemente sunt în strânsă interdependență și „de fiecare dată, cu fiecare nou proces de învățământ, componentele amintite intră într-o nouă **configurație, alcătuiesc o structură complexă, modificată, adecvată atingerii obiectivelor prestabilite (Jinga și Istrate [coord.], 1998).**

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Cristea, S. (2004). *Studii de pedagogie generală*. București: EDP.
2. Jinga, I.; Istrate, E., (coord.)(1998). *Manual de pedagogie*. București: Ed. All.
3. Macavei, E. (1997). *Pedagogie*. București: EDP.
4. Nistoran, M. (2007). *Metodica predării chimiei*. Timișoara: Ed. Politehnica.
5. Nițucă, C.; Stanciu, T. (2006). *Didactica disciplinelor tehnice*. Iași: Ed. Performantica.